

Kvifor spora etter eit tredje genus held seg der dei gjer – i Oslo og andre stader*

Hans-Olav Enger

I oslomålet held suffikset *-a* i bestemt form eintal seg som eit siste spor etter femininum, medan dei eigentlege eksponentane for genus femininum elles er borte (unnateke pronomen). Det finst parallellar i andre norske dialekter, i svensk og i istrorumensk.

Suffikset er eit bunde element, ulikt dei eigentlege eksponentane for genus. Det blir lært inn først, kanskje fordi det ikkje krev same abstraksjonsgraden. Sjølv om suffikset ulikt dei andre elementa ikkje utan vidare kan reknast som genuseksponent, er det likevel ein god indikator – iblant.

Utviklinga blir drøfta i lys av Corbetts kongruenshierarki og grammatikalisering. Element er meir resistente mot endring i genussystemet, di tettare relasjon dei har til genuskontrolløren, altså di meir bundne dei er. Suffiks er mest resistente mot endringar, men det er også skilnader mellom dei andre «skikkelege» genuseksponentane. Dei ulike gradane av resistens korrelerer godt med kongruenshierarkiet, som har med grammatikalisering å gjera (og som i nokon monn korrelerer med Ragnhildstveits signalvaliditetshierarki).

Nøkkelord: hokjønn, bortfall, suffiks, kongruenshierarkiet, grammatikalisering

1. Utgangspunktet

Utgangspunktet for denne artikkelen er ein parallell mellom ein del norske og svenske dialekter, eksemplifisert ved oslomålet, på eine sida og istrorumensk

---

* Hjarteleg takk til Florian Dolberg, Martin Maiden, to anonyme referantar og redaksjonen, for gode idear og konstruktiv kritikk. Artikkelen overlappar ein del med Enger (2018), men har på grunn av innvendingane frå referentane vorte mykje omarbeidd. Han er også ein del av *MultiGender*-prosjektet ved Senter for grunnforskning (CAS) 2019–2020.

på hi. I begge tilfella fell eit tredje genus bort. Ved nedbygging av tregenussystem i skandinavisk er det rett nok femininum som fell, mens i romansk er det til vanleg nøytrum som gjer det. I begge tilfella blir likevel spora etter dette kjønnst ståande lenger ord-internt enn nokon annan stad. Kvifor denne parallellen?

Denne artikkelen fokuserer på suffikset i bestemt eintal; fleirtalssuffiksa fell altså utanfor. Kort sagt har «bestemt artikkel» qua suffiks ein annan status enn andre element (ord) som indikerer genus. Suffikset er nettopp eit bunde element, ulikt dei andre elementa som viser genus. Suffiks blir gjerne lærte inn før andre element som indikerer genus, anten ein lærer norsk som første- eller andrespråkstalar, kanskje fordi det ikkje krev same abstraksjonsgraden å finne dei. Sjølv om suffikset ulikt dei andre elementa ikkje utan vidare kan reknast som genuseksponent, er det likevel ein god indikator – i nokre fall.

At spora etter genus held seg aller best ved suffikset, og at ei årsak til det er at suffikset er bunde, er ikkje nytt med denne artikkelen, sjå Sollid et al. (2014: 201), Cornips & Gregersen (2011) og Opsahl (2021: 137). I artikkelen freistar eg også noko som kanskje er litt meir nytt, nemleg å drøfte spørsmålet i lys av Corbetts (1979, 2006) kongruenshierarki. Corbett (1979) meinte hierarkiet måtte ha ein uavhengig status, men i tråd med Köpcke et al. (2010) og Dolberg (2019) gjer eg framlegg om at det kan få ei meir funksjonalistisk fortolking, og i tråd med Lehmann (1982, 2016) og Jobin (2004) koplar eg hierarkiet til grammatikalisering. Element er meir resistente mot endring i genussystemet, di tettare relasjon dei har til genuskontrolløren, altså di meir bundne dei er. I dette perspektivet blir det rimeleg at suffiks som indikerer genus, er meir resistente mot endringar enn «skikkelege» genuseksponentar er, men også at det er skilnader mellom desse andre eksponentane med omsyn til resistens, og at dei ulike gradane av resistens korrelerer nokså godt med kongruenshierarkiet. Spora etter det gamle genussystemet held seg lengst ved suffikset, ja, men dei held seg også lenger ved determinativ enn ved predikativet, og lenger ved predikativet enn ved pronomenet.

Etter denne innleiinga er artikkelen strukturert slik. I avsnitt 2 ser vi nærmare på korleis suffikset er meir resistent enn andre element som indikerer genus (2.1, 2.3, 2.5), og vi klargjer nokre teoretiske føresetnader (2.2, 2.4). I avsnitt 3 ser vi på kongruenshierarkiet og korleis det er relevant for endringane. Avsnitt 4 inneheld konklusjonar.

2. Bakgrunnen

2.1 Oslo

Som kjent har det skjedd ei endring i genussystemet i oslomålet, grovt sagt frå tre til to genus. Nett no ser vi bort frå at pronomen kan reknast som eksponentar for genus, men vi kjem tilbake til det i 2.2 og i fleire rundar nedanfor. Slik Larsen (1907) skildrar oslomålet, har det eit tradisjonelt tregenussystem; hundre år seinare beskriv Opsahl (2009) og Lødrup (2011) eit togenussystem. Eksempla i 1–6 er ikkje henta direkte frå Larsen, men basert på det han seier.

- 1) *en liten gutt, en fin gutt, denna gutten, ikke non gutt*
- 2) *en liten stol, en fin stol, denna stolen, ikke non stol*
- 3) *e lita jente, e fin jente, denna jenta, ikke noa jente*
- 4) *e lita jakke, e fin jakke, denna jakka, ikke noa jakke*
- 5) *et lite barn, et fint barn, detta barnet, ikke no barn*
- 6) *et lite hus, et fint hus, detta huset, ikke no hus*

Det er tydeleg evidens for tre genus, maskulinum, femininum og nøytrum. Som i andre norske dialekter er det ikkje like tydeleg skilje mellom maskulinum og femininum som det er mellom kvart av dei og nøytrum. Maskulinum og femininum heng altså tettare i hop, slik dei også gjer i mange tyske dialektar (men ikkje i høgtysk), jf. Kürschner (2016). Maskulinum og femininum deler til dømes nokre sentrale determinativ (*den, denna*) og ubunden eintal av regelrette adjektiv. Likevel er maskulinum og femininum tydeleg skilde formelt, både i *e* vs. *en* og i nokre andre sentrale determinativ¹, som *eien/eia, noen/nea*, adjektivet *liten/lita* (som er overdifferensiert, som altså oppviser «for mykje» formell differensiering, jf. Corbett 2007). Vanlege adjektiv (som *fin*) viser derimot berre opposisjonen mellom nøytrum og felleskjønn, liksom determinativa.²

Om suffikset i bestemt eintal skal reknast som eksponent for genus, har det vore skrive mykje om (sjå for eksempel Enger & Corbett 2012 og litteraturtilvisingar), men vi kan ikkje heilt unngå spørsmålet her, heller (sjå også 2.2). Genus er tradisjonelt definert som klassar av substantiv som viser seg i korleis tilhøyrande ord ter seg (Hockett 1958: 231, Corbett 1991: 1). Suffiks gjeld ikkje

-
1. Det er ikkje sikkert det er gagnleg å skilja mellom «pronomen» og «determinativ». (Sjå t.d. Kristoffersen 2000, Halmøy 2016: 162–3 *et passim*, Hansen & Heltoft 2011: 183.) For føremålet med denne artikkelen er det likevel enklast å følge det som vel har vorte vanleg termbruk.
  2. Mange adjektiv oppviser likevel ingen genusskilnad (adjektiv som *norsk, rosa*, altså a2, a3 i Nynorskordboka).

som tilhøyrande ord, men likevel er det fullstendig samsvar mellom suffiksa og «skikkelege» eksponentar for genus i det oslomålet Larsen skildrar.

I oslomålet av i dag gir ikkje lenger tilhøyrande ord evidens for eit separat genus femininum. Femininumsformene har blitt «slått ut» av maskulinumsformene. Det gamle suffikset *-a* frå bestemt eintal av hokjønnsorda har derimot blitt bevart. Iallfall for nokre talarar er systemet som i 7–12.³ Eksempla er meinte å illustrere at det berre er to genus i oslomål i dag:

7) *en liten gutt, en fin gutt, denna gutten, ikke non gutt*

8) *en liten stol, en fin stol, denna stolen, ikke non stol*

9) *en liten jente, en fin jente, denna jenta, ikke non jente*

10) *en liten jakke, en fin jakke, denna jakka, ikke non jakke*

11) *et lite barn, et fint barn, detta barnet, ikke no barn*

12) *et lite hus, et fint hus, detta huset, ikke no hus*

Ei vanleg tolking av dataa i 7–12 er at det ikkje lenger finst noko eige genus femininum (utan ved pronomen), at *-a* no berre er markør for ein bøyingsklasse (sjå t.d. Lødrup 2011, Busterud et al. 2020, Fretheim 1975, Enger 2004b). Den såkalla bestemte artikkelen *-a* i *jakka*, *jenta* kan sjå ut som siste spor etter det gamle femininum.

Det gamle femininum ser ut til å endre seg langs dei same banene – ved at suffikset i bestemt form eintal står att som «siste rest» – også i andre norske dialekter, som Tromsø (Westergaard & Rodina 2015, 2016) og Trondheim (Busterud et al. 2020), så utviklinga er ikkje spesifikk for Oslo. Det er same utviklinga vi finn i jemtlandsmål (van Epps & Carling 2017) og mange andre dialekter i Sverige. Vi finn eit liknande system med felleskjønn mot nøytrum i mange nordnorske dialekter, mellom dei Nordreisa og Kåfjord (Conzett, Sollid & Johansen 2011) og i bergensmålet. Iallfall i dei nordnorske dialektene Conzett et al. tek for seg, ser det også ut til at det gamle suffikset i bestemt form eintal (*-a*) er der, mens dei eigentlege eksponentane for genus femininum (*ei*, *di* osv.) ikkje er det. Suffikset er igjen og igjen siste sporet etter det gamle hokjønnet.

Ei utvikling frå genus til bøyingsklasse er slett ikkje unik. Slike endringar har tidlegare blitt omtalte som grammatikalisering (t.d. Wurzel 1986, Enger 2004b). På eit før-norrønt steg av språkhistoria kom genuset på eit substantiv berre til syne ved kongruerande ord; **hina* signaliserte femininum, men det

3. «Osломålet» er ein problematisk storleik, og ein anonym konsulent spør om ikkje *denne*, *dette* no er vel så vanleg som *denna*, *detta*. Det kan godt vera; eg har berre følgd Wiggen (1990: 184). For foremålet med denne artikkelen er dette heldigvis ikkje så viktig.

fanst inga bøyingsending som kunne indikere genus. I det ein kan kalle klassisk nynorsk, er kongruerande ord eksponentar for genus, mens suffiks indikerer genus og bøyingsklasse.⁴ I «moderne Oslomål» som i 7–12 er *-a* etter vanleg syn berre uttrykk for bøyingsklasse (t.d. Lødrup 2011, Lohndal & Westergaard 2021). Ei utvikling frå genus til bøyingsklasse er eksempel på det klassiske slagordet «Today's morphology is yesterday's syntax»; vel kjent frå grammatikaliseringsstudiar.⁵

2.2 Avgrensing av genus (og av kongruens)

Vi må sjå litt nærare på avgrensinga av genus, i første omgang mot bøyingsklasse. I tråd med eit vanleg syn går eg ut frå at genus er kongruens, at genus har syntaktiske konsekvensar, mens bøyingsklasse ikkje har det, altså at bøyingsklasse er «rein morfologi».

Avgrensinga mellom morfologi og syntaks har vore mykje diskutert, og da er det ikkje overraskande at også grensa mellom genus og bøyingsklasser har vore det. Åfarli & Lohndal (2015) vurderer om suffikset *-a* i bestemt eintal av hokjønnsord bør reknast som eksponent for genus, tilmed i det nyare systemet i Oslo som er skissert i eksempla i 7–12. Det plagar ikkje Åfarli & Lohndal at ei slik løysing bryt med leksikalistiske hypotesar, og ettersom dei snarare er tilhengjarar av minimalismen, kan ein ikkje godt kritisere dei for det. Det er heller ikkje berre innanfor minimalismen slike løysingar har vore vurderte; sjå til dømes Wurzel (1986), Unterbeck (1999), Dahl (1999) og Gregersen et al. (2021).

Likevel blir det for ope kva konsekvensar eit slikt grep vil få. For mykje av det vi til vanleg ikkje reknar som genus, vil da falle inn under merkelappen. I tråd med vanlege definisjonar avviser til dømes Lødrup (2011) det å rekne *-a* som genuseksponent, fordi det ikkje er eit tilhøyrande ord.

Eit anna argument mot tanken om at *-a* er eksponent for genus i oslomålet av i dag, er dette. Genussystem har ein semantisk kjerne, ifølgje Corbett (1991), nemleg animatheit og «naturleg kjønn». Dette er ein viktig empirisk observasjon, som på ingen måte er gitt a priori. Er det så slik at ord som endar på *-a* i bestemt eintal i dialekta i Oslo i dag, er ein klasse med semantisk kjerne? Svaret

-
4. Det er ikkje unikt med ei kopling mellom eit genussuffiks og bøyingsending. I latvisk korrelerer suffikset i dativ eintal også fullstendig med genus (Nau 2011: 148), sjølv om den latviske situasjonen er litt meir kompleks, ettersom det finst fleire suffiks for kvart genus i dativ eintal i latvisk.
  5. Ein god del morfologi er likevel ikkje nedverd syntaks (Carstairs-McCarthy 1992: 164–166).

ser ut til å vera «nei». Haug (2019) viser at i nyare oslomål har fonologisk informasjon betre prediksjonskraft enn det «naturleg kjønn» og animatheit har for fordelinga av *-a/-en*.⁶ Fonologisk motiverte bøyingsklassar er ikkje noko problem, heller ikkje om fonologiske eigenskapar skulle motivere genus ved leksem, men om fonologien «trumfar» den semantiske kjernen for genussystem, da har vi eit problem. Haugs argumentasjon er viktig: Vi vil nødig analysere eit norsk genussystem slik at det endar opp som noko heilt anna enn andre genussystem.

Ei slags kompromissløyising, inspirert av Dahl (1999) og av Carstairs-McCarthy (1994), vart hevda av Enger (2004a: 65) i diskusjonen om system som (1). Kort sagt gjekk analysen ut på at så lenge det var 1:1-samsvar mellom suffikset i bestemt form eintal og andre genusmarkørar, var det rimelegaste å inkludere suffikset mellom genusmarkørane – men altså berre så lenge kvart suffiks var knytt til eitt og berre eitt genus. I praksis ville dette bety at suffikset *-a* kan reknast som genuseksponent i 1–6 ovanfor, men ikkje i 7–12.

I den eine ytterkanten av genusomgrepet ligg altså suffiks, som etter definisjonen frå Hockett og Corbett ikkje kan bli rekna som genus, men som samtidig er i det minste ein sterk indikasjon. (Ragnhildstveit (2017, 2018) meiner for eksempel at suffikset er den beste genusindikatoren for dei som skal lære seg norsk som andrespråk, sjå 3.2 nedanfor.) I den andre ytterkanten ligg personlege pronomen. Dei er tradisjonelt rekna som genuseksponentar i skandinavisk av mange (t.d. Aasen 1965 [1864]), men ikkje av alle (t.d. Josefsson 2009, 2014a, Papazian 1978). Spørsmålet om pronomen kongruerer, er da også omtvista internasjonalt. I Oslo-dialekta i dag reknar vi med fire personlege pronomen, jf. 13–16:

13) *gutten* (m) – *han*

14) *jenta* (f) – *hun*

15) *låven* (m) / *jakka* (m) – *den*

16) *barnet* (n) – *det*

Valet av pronomen heng saman med animatheit. Pronomena *han*, *hun* er kopla til animata, mens *den* og *det* er knytte til ikkje-animate substantiv. Som oftast spelar animatheit ikkje noka stor rolle for genuskongruens innanfor NP i skandinavisk. Pronomenkongruens og NP-intern kongruens følgjer altså delvis ulike reglar i dette systemet. Dei som meiner at pronomen i skandinavisk ikkje

6. Parkkonen-Østtveit (2011) viser også at nyare lånord som *madam*, *mamma*, *beib*, *bitch* har genus hankjønn ved andre kongruensmål enn personleg pronomen.

er underlagt genuskongruens, vil gjerne meine at slikt genus som ein finn innanfor NP, ikkje har meining, mens genus er meiningsberande ved personlege pronomen (Josefsson 2009: 40, 2014a). Denne tilnærminga føreset altså eit skarpt skilje mellom meiningsfullt genus ved pronomen og meiningslaust ved t.d. determinativ.

Dette synet er ikkje uforståeleg, men det finst sterke generelle motargument, som er oppsummerte av Corbett (2006: 21f.). Det første er at pronomen kongruerer etter nokolunde dei same linene som andre element som kongruerer. Om vi held oss til «klassisk nynorsk», krev *jente*, *jakke* i regelen at tilhøyrande ord for eksempel skal vera *lita*, *ei*, *ho*; mens *gut* krev *liten*, *ein*, *han*. Eit eksempel som *jakka – han* er feil på same måten som *jakka – liten*, og av same grunn – *jakke* er eit hokjønnsord.

Det andre argumentet er at det er viktige likskapar mellom pronomen og andre medlemmar i kongruenshierarkiet (3.1 nedanfor), så det å trekke grensa ein bestemt stad i hierarkiet vil medføre arbitrær grensedraging og verdfulle generaliseringar går tapt.

Her er eit meir konkret motargument. I svensk er det slik at *råttan* og *åsnan* ('eselet') oftare blir vist til med det personlege pronomenet *hon* enn t.d. *musen* og *hästen*. Forklaringa er etter SAG (bind 2, s. 277) at «[o]m djurbeteckningen är utrum och slutar på obetonat -a kommer gärna *hon* att användas, annars *han*.» Det å ende på -a i eintal, det er ikkje semantikk i vanleg forstand. Det er altså ikkje heilt rett at pronomenkongruens er fullstendig semantisk. Det er heller ikkje heilt rett at NP-intern kongruens aldri er semantisk i skandinavisk.⁷ Eksempel er m.a. dansk *det vodka* og noko norsk *ei lærer*, som vi skal sjå på i 2.5. Etter ein mogleg analyse (Enger 2013) er også norske eksempel som *hun professoren*, *han bølla* eksempel på semantisk kongruens. Til vanleg tek *professoren* kongruensmål i hankjønn, *bølle* i hokjønn. Når ein vel *hun* framfor *professoren* og *han* framfor *bølla* her, er det av nokolunde same grunn som når ein viser til *professoren* som *hun* og *bølla* som *han*.⁸

Det er rett at det er «meir semantikk» ved genus ved pronomen enn ved determinativ, men det er tale om ein gradsskilnad. Genus innanfor NP (for ikkje å snakke om mogleg genus ved suffiks) og genus ved personlege pronomen ligg så å seia i kvar sin ytterkant av kongruenshierarkiet (avsnitt 3), men det er også viktig at det finst mellomsteg. Liksom det er skilnader mellom genus

7. For eit noko anna syn, sjå Åfarli & Vangsnes (2021).

8. Strengt teke er det ein skilnad i det at *hun* i *hun professoren* står i mogleg kontrast til *den* (*den professoren*), mens det gjer normalt ikkje eit frittstående *hun*.

innanfor NP og genus i pronomen, er det nemleg også skilnader mellom genus innanfor NP og i predikativ, og mellom genus ved predikativ og ved pronomen.

I denne artikkelen legg vi altså til grunn at pronomen også er kongruens, at pronomen også høyrer inn under genus (t.d. Corbett 2006, Dolberg 2019, Haugen & Enger 2019, van Epps & Carling 2017), jamvel om det vi finn ved pronomen, ikkje er «kanonisk genus» (Corbett & Fedden 2016).⁹ Lehmann (1982) er mellom dei som har avvist dette synet og som altså vil halde pronomen utanfor. Om Lehmann, som har gjort mykje for å setta grammatikalisering på den teoretiske agendaen, har rett i at kongruens har å gjera med grammatikalisering, er det (kanskje litt paradoksalt) rimeleg at Corbett gjer rett i å avvise ei heilt skarp grense. Grammatikalisering skjer gjerne gradvis, og det er ikkje overraskande om det ikkje heilt stoppar opp ved NP-grensa.

2.3 Istria

Istrorumensk blir talt nokre få stader i Kroatia; to hovuddialekter er omkring Šušnejevica, sør for Učka-fjellet (*vlaski*), og i landsbyen Žejane (*žejanski*) nord for det. Istrorumensk har kanskje 250 talarar i dag; dei fleste er eldre og tospråklege (med kroatisk). Opphavet er noko omdiskutert (Maiden 2016a: 91).

Ein kan diskutere kor mange genus det har vore i istrorumensk. Systemet brukte å vera det same som i standard rumensk, og talet på genus i rumensk er eit klassisk stridsspørsmål (sjå t.d. Corbett 1991, Loporcaro 2016, og Maiden 2016b&c). Diskusjonen gjeld ikkje maskulinum og femininum, for dei er ukontroversielle. Etter Corbett (1991) og Loporcaro (2016) finst det også eit tredje genus. Dette tredje genuset har ikkje berre vorte kalla nøytrum, men også *genus alternans*, og det har, slik 17–22 viser, ikkje eigen morfologi. 17–19 viser adjektiv i singular mot plural, mens 20–22 viser substantiv i singular, utan og med bestemt artikkel, og i plural, med bestemt artikkel.

17) <i>trandafir frumos</i> – <i>trandafiri frumoși</i>	(vakker rose – vakre roser, M)
18) <i>casa frumoasă</i> – <i>case frumoase</i>	(vakkert hus – vakre hus, F)
19) <i>palton frumos</i> – <i>paltoane frumoase</i>	(vakker kåpe – vakre kåper, N)
20) <i>pom</i> – <i>pomul</i> (tre – treet, M)	<i>pomii</i> (trea)
21) <i>cutie</i> – <i>cutia</i> (boks – boksen, F)	<i>cutiile</i> (boksane)
22) <i>loc</i> – <i>locul</i> (stad – staden, N)	<i>locurile</i> (stadene)

9. Kanskje er kongruens ikkje ein grammatisk primitiv, sjå Haug & Nikitina (2016).

Nøytrum følgjer maskulinum i eintal, femininum i fleirtal. Slik alternerer det mellom dei to, og det er bakgrunnen for merkelappen *genus alternans*. For å få fram dette er nokre endingar i 17–22 sette i feit skrift.

Rumenske nøytrumssubstantiv har oftast fleirtalsending på *-e* eller *-uri* (av eldre *-ure*); denne siste endinga har ikkje andre substantiv. 23–26 gir fleire eksempel på *genus alternans* (frå Uță & Maiden 2020):

23)

Acest scaun este înalt și el

Denne.M.SG stol er høg.M.SG og PRON.3.M.SG

Denne stolen er også høg

Aceste scaune înalte și ele

DesseF.PL stolar er høg.F.PL og
PRON.3.F.PL

Desse stolane er også høge

24)

Acest zid este înalt și el

Denne.M.SG vegg er høg.M.SG og PRON.3.M.SG

Denne veggen er også høg

Aceste ziduri sunt înalte și ele

Desse.F.PL veggjar er høg.F.PL og
PRON.3.F.PL

Desse veggane er også høge

25)

Acest tavan este înalt și el

Denne.M.SG tak er høg.M.SG og PRON.3.M.SG

Dette taket er også høgt

Aceste tavane sunt înalte și ele

Desse.F.PL tak er høg.F.PL og PRON.3.F.PL

Desse taka er også høge

26)

Acest raft este înalt și el

Denne.M.SG hylle er høg.M.SG og PRON.3.M.SG

Denne hylla er også høg

Aceste rafturi sunt înalte și ele

Desse.F.PL hyller er høg.F.PL og
PRON.3.F.PL

Desse hyllene er også høge

Mens maskulinum og femininum held fram som før i istrorumensk, skjer det interessante endringar med «det tredje kjønnet». Nærmare bestemt seier Uță & Maiden (2020) at vanleg oppfatning fram til no har vore at dialekta i Žejane bevarer *bøyinga* ved *genus alternans* (plural *-ure*, *-e*), mens sjølve *genusvekslinga* er borte (alle dei gamle *genus alternans*-orda tek no maskulinum kongruens i fleirtal), mens *vlaški* ter seg som standardrumensk. Dei meiner likevel

at også *vlaški* er i ferd med å endre seg, men analysen deira er enno ikkje klar; planlagt feltarbeid kunne ikkje gjennomførast på grunn av covid-19, mellom anna. Kor som er, suffikset er mykje meir stabilt enn dei eigentlege genuseksponentane.

2.4 Klitikon eller suffiks?

I både rumensk og norsk har det vore diskutert om ein skulle rekne den «bestemte artikkelen» som klitikon eller suffiks, og det er gjerne kriteria frå Zwicky & Pullum (1983) som har vore brukte. I rumensk er den bestemte artikkelen tradisjonelt rekna som eit klitikon, men Ledgeway (2018) har lagt fram overtydande argument for at han snarare er eit bøyingsuffiks. Etter Ledgeway har den bestemte artikkelen i rumensk mange av dei vanlege kjenneteikna på bøyning; fusjon, obligatorikk, defektivitet og uprediktabel allomorfi. Denne konklusjonen vil også gjelde for istrorumensk.

Bestemt artikkel i norsk er tradisjonelt rekna som eit suffiks, men også ein klitikonanalyse har vore foreslått (Lahiri et al. 2005). Etter Lødrup (2016) og Faarlund (2009) er det likevel gode argument for den tradisjonelle suffiksanalysen; her følgjer eg Lødrup tettast. Det er uventa «hol» i paradigmet ved bestemt eintal; det finst substantiv som ikkje treng å ta eit bestemtheitssuffiks, sjølv om dei tydeleg står i bestemt form, og desse substantiva utgjer ikkje ein naturleg klasse. Sjå først på 27:

27) *Gutten er i byen og sjekker kneet*

Ei tilsvarande setning utan bestemtheitssuffiks verkar merkeleg (utanom avisoverskrifter), jf. 28:

28) **Gutt er i by og sjekker kne*

Om vi derimot byter ut orda *gutt*, *by*, *kne* med *dekanus*, *sentrum*, *larynks*, ville nok grammatikalitetsvurderingane snarare bli dei motsette, slik 29–30 viser:

29) *Dekanus_ er i sentrum_ og sjekker larynks_*

30) *??Dekanusen er i sentrumet og sjekker larynksen*

Dette høver ikkje så godt med klitikonstatus. Nokre substantiv, for det meste «lærde» nemningar for personar og kroppsdelar, tek ikkje gjerne «bestemt artikkel», men Lødrup viser at desse substantiva ikkje utgjer ein naturleg klasse.

Med andre ord ter ikkje alle lærde ord seg som *dekanus*, *sentrum*, *larynks*, og ikkje alle ord som ter seg som dei, er lærde, jf. 31–34:

- 31) *Dekanus har foreslått at ...*
- 32) **Diakon/ Diakonen har foreslått*
- 33) **Leder/ Lederen har foreslått*
- 34) *Avdelingsleder/Avdelingslederen har foreslått*

Ved «lærde» substantiv forstår Lødrup (2016: 31) slike som er lånte frå latin og gresk, men han legg til at dei ikkje nødvendigvis er «veldig lærde». Substantivet *diakon* er vel like lærd og framandt som *dekanus*, men grammatisk ter det seg ikkje som *dekanus*, men som *gutt*, jf. 32. Det er ikkje noko framandt ved ordet *avdelingsleder*, men det kan likevel te seg som *dekanus*, og det kontrasterer på uventa vis med simplekset *leder*, jf. 33 mot 34. At «lærd» samtidig ikkje er heilt irrelevant, viser det at den meir «heimlege» forma *dekan* ikkje vil te seg som *dekanus*, men som *leder* (slik ein anonym konsulent minner om).

Det finst fleire argument. Den bestemte artikkelen er begrensa til ein ordklasse, mens klitika typisk er «promiskuøse». Den bestemte artikkelen kan ikkje utelatast ved ko-ordinering, og det er ulikt for eksempel possessiv *-s*, som til vanleg er rekna som klitikon (eller i det minste nærmare klitikon enn suffiks), jf. 35 og 36:

- 35) *gutten og faren – *gutt og faren*
- 36) *fars og mors – far og mors*

Så langt Lødrup; eit argument som kan leggjast til, er at iallfall for ein del talarar i Oslo er det veksling mellom lang vokal i ubestemt /mu:r/ *mor* og kort i bestemt /mura/, og det er «uventa» tonelag i bestemt form eintal av *far* (tonelag 2). Slik morfo-fonologisk uregelmessigheit er meir typisk for bøyingssuffiks enn for klitika (Zwicky & Pullum 1983: 504).

Det er ikkje sjeldan usemje om eit element tel som klitikon eller suffiks. Dette er to steg som står rett ved sida av kvarandre på den velkjente grammatikaliseringsskalaen, «the cline of grammaticality» (sjå t.d. Hopper & Traugott 2003: 7). Ettersom grammatikalisering er ein diakron prosess som pågår over tid, kan det oppstå uvisse ved eit bestemt synkront punkt.¹⁰ Ettersom

---

10. Derfor gir det ikkje alltid mest innsikt berre å redusere spørsmål om klitikon versus affiks til eit enten-eller (Börjars & Harries 2008).

skiljet mellom genus og bøyingsklasse også kan relaterast til grammatikalisering (jf. 2.1), er ikkje synkron uvisse så uventa.

2.5 Liknande endringar

Den diakrone parallellen mellom Oslo og Istria er interessant. I begge tilfelle blir eit «ord-internt» element så å seia «siste skanse» for det tredje genuset, eller rettare, siste spor etter det. I Oslo held *-a* seg som suffiks lenge etter at dei kongruerande orda, som *lita*, *noa* og *ei* har blitt borte. I istrorumensk er suffikset (*-ure*) siste spor etter det gamle *genus alternans*. Parallellen er verdt å følge opp, og han kan ikkje skyldast kontakt mellom oslomål og istrorumensk.

Det finst også parallellar i annan romansk. I eit oversyn over bortfall av nøytrum i romansk seier Loporcaro (2018: 66) om døme frå Sicilia og Korsika at det som brukte å vera ein kontrast i bøyingsklasse og genus, gjekk over til berre å vera ein bøyingskontrast. I latin er det ein skilnad mellom *tempor-a* og *lup-i*. Det første ordet er fleirtal av *tempus* ‘tid’, det andre av *lupus* ‘ulv’. Det første er eit nøytrumsord i fleirtal, det andre eit hankjønnsord i fleirtal. (Vi ser bort frå kasus no.) Desse to har ulike endingar som signaliserer ulik bøyingsklasse (og indirekte ulikt genus), men orda krev også ulik form på kongruensmåla sine – høvesvis nøytrum og hankjønn. I særleg korsikansk er skilnaden i endingar etter Loporcaro no berre ein skilnad i bøyingsklasse utan implikasjonar for valet av kongruerande ord.

Før vi går vidare, skal vi sjå på nokre andre skandinaviske innovasjonar som også tyder på at suffikset er særleg resistent mot diakron endring.

2.5.1 Ein dansk innovasjon

Iallfall sidan 1700-talet har standarddansen – utanom ved pronomen – hatt eit togenussystem med ein opposisjon mellom felleskjønn og nøytrum (jf. Jacobsen 2019: 104). Historisk sett er det liten tvil om at det danske genussystemet har påverka utviklingane i Oslo, men endringa i Oslo bør neppe forklarast berre med kontakt mellom dei to språka (t.d. Enger 2004b).

Dansk oppviser også ein interessant nyare innovasjon. For ein norsktalande er det inga overrasking at dei danske massesubstantiva *vodka*, *cement*, *mælk* i regelen ter seg som felleskjønnsord. Meir overraskande er det at ved sida av *den vodka*, *den cement*, *mælk* opnar dansk også for *det vodka*, *det cement*, *det mælk* altså med nøytrum på determinativet, jf. 37):

37) *Vil du tørre det mælk op!* (eksempel frå Holmes & Lundskær-Nielsen 2010: 20)

Nøytrumskongruensen i slike eksempel kan reknast som semantisk kongruens (t.d. Hansen & Heltoft 2011: 232).¹¹ I eksempel som *det mælk*, *det vodka*, *det cement* vil nøytrum typisk brukast om uavgrensa masse. Om ein danske bruker *den vodka*, *den cement*, kan det vera tale om avgrensa masse (eller berre om vanleg «syntaktisk kongruens»). Semantisk kongruens med nøytrum er ikkje uvanleg med substantiv som beteiknar uteljelege massar, slik som *vodka*, *cement*, *mælk* ofte gjer. Likevel opnar ikkje standarddansk for **vodkaet*, **cementet*, **mælket*. Igjen ser vi at suffikset ter seg annleis enn det føresette determinativet, og at suffikset er meir «motstandsdyktig» mot endring enn det andre element, altså ord, er, eller med andre ord at det er meir valfridom ved determinativet.

2.4.2 Ei mogleg endring i noko bokmål

I bokmålstekstar kan ein – ein hende gong – finne heller uortodokse eksempel som dei i 38–39 (sjå også Corbett & Enger 2012, Enger 2015):

38) *Ei god venn som alltid er der*

39) *B. har fått ei lærer som ...og hun...*

Ettersom hankjønn er i ferd med å trengje ut hokjønn i mange dialektar (2.1 ovanfor), er det uventa å sjå *ei* spreie seg på kostnad av *en* slik. Slike eksempel er da også marginale, men dei finst i skrift (jf. Enger 2015), ein sjeldan gong også i talespråket, sjølv om eg berre har anekdotisk evidens å vise til der.

Ein kan nok kople slike døme til at skilnaden maskulinum/femininum står lageleg til for hogg i mykje norsk (utanom ved pronomen), men ettersom liknande døme finst også i italiensk og fransk (Enger 2015: 219, Lødrup & Haff 2020), er nok ikkje det heile sanninga – femininum forsvinn ikkje i dei språka. Det er altså rimeleg å trekke inn sosiale og sosiolingvistiske faktorar attåt.¹²

Eksempla i 38–39 er ikkje utan system. Det er eit nytt semantisk/referensielt motivert kongruensmønster vi finn her. Hokjønnsdeterminativet blir brukt når ein viser til menneske av hokjønn. Jamvel om determinativet blir endra, frå *en venn/lærer* til *ei venn/lærer*, blir ikkje suffikset endra tilsvarande. Den for-

11. Takk til Eva Skafte Jensen for god hjelp her.

12. Den som skriv *ei lærer*, ønsker gjerne å synleggjere kvinner snarare enn å «tildekke» dei bakom det «kjønnsnøytrale» språket. Det går an å samanlikne dette grepet med det som har vorte standard i Tyskland, der programleiarar i TV gjerne begynner med *Liebe Zuschauerinnen und Zuschauer* 'kjære kvinnelege tilskodarar og mannlege tilskodarar' (sjå nærmare Jobin 2004).

fattaren som skreiv *ei venn*, produserte altså *vennen* og ikkje *venna*; den som skreiv *ei lærer*, skreiv like fullt *læreren*, ikkje *lærera*. Også her er altså suffikset meir resistent mot endring enn dei elementa som er eigne ord.

Eit kuriøst, men relevant eksempel er *ei söt sykepleier* (Enger 2015). Sjølv sagt er *en söt sykepleier* norma; den som skriv *ei söt sykepleier*, vil vel ha fram at sjukepleiaren er ei dame. Ein annan skrivar reagerte på ein interessant måte. Denne skrivaren kritiserte ikkje valet av *ei* direkte, men lista opp ein del av paradigmet, som om vi var tilbake på skolebenken, og kommenterte som i 40):

40) *ei sykepleier, sykepleiera?* Hvor lærte du norsken din?

40 er eit argument *ad absurdum*: Om du seier A (*ei sykepleier*), må du også seia B (*sykepleiera*). Gitt at B (*sykepleiera*) er absurd, må A (*ei sykepleier*) avvist. For vårt føremål er det interessante at det verkar som skrivaren meiner at det å bruke det gamle femininumssuffikset er «enda verre enn» å bruke femininums determinativ.

Dette viser igjen at suffikset er meir resistent mot endring. Ein skeptisk konsulent innvender at vi ikkje kan vera *sikre* på at 38 og 39 representerer endring; kanskje har slike eksempel alltid funnest. Det er mogleg, sjølv om eg nok hallar til at endring er den rimelegaste tolkinga. Men slik konsulenten også peiker på, er det uansett rett å seia at det primært er ved determinativet (ikkje suffikset) det er fleksibilitet – nett som ved det danske eksempelet i 2.5.1 – altså eit visst rom for å ta omsyn til referansen til substantivfrasen.

Som nemnt (2.1) kan ei endring frå genus til bøyingsklasse beskrivast som grammatikalisering. Grammatikalisering kan i sin tur relaterast til automatisering, meiner Lehmann (2016).¹³ Han vil sjå bøyingsklassar som meir «automatiserte» enn genus. Lehmann seier at ein nesten må vera lingvist for medvite å produsere «feil» bøyingssuffiks. Pronominalt genus er ikkje like automatisert; det kan vera mykje tyding involvert i valet mellom *han* og *ho*, for eksempel. Det høver med kongruenshierarkiet, som vi no skal sjå nærare på.

---

13. Det er mange framlegg i litteraturen som kan minne om Lehmanns. Boye & Harder (2012) vil kople grammatikalisering til «backgrounding», og automatisering og «back-grounding» heng saman. Bybee (2003) relaterer grammatikalisering til «chunking», og forklaringa hennar av dette omgrepet gjer det klart at automatisering er relevant her også. Haiman (1994) koplår grammatikalisering til ritualisering og repetisjon. Lehmann (2016) tek ikkje opp tilhøvet mellom hans forslag og desse andre framlegga.

3 Kongruenshierarkiet

3.1 Hierarkiet

I avsnitt 2 har vi sett fleire tilfelle der affikset er meir resistent mot diakron endring enn det andre element er. Dette er neppe tilfeldig, og vi skal trekke inn kongruenshierarkiet (Corbett 1979, 2006). I Corbetts versjon har dette hierarkiet fire «knaggar» for fire ulike slag kontrollørar av kongruens. Den eine knaggen, relativpronomen, er ikkje så relevant for denne artikkelen eller for skandinavisk generelt, så eg har teke han ut her.

41) Kongruenshierarkiet, forenkla versjon

Attributiv > Predikativ > Personleg pronomen

Corbett (2006: 207) seier som følgjer: “For any controller that permits alternative agreements, as we move rightwards along the Agreement Hierarchy, the likelihood of agreement with greater semantic justification will increase monotonically”. Med andre ord blir semantisk kongruens meir sannsynleg mot høgre, og om semantisk kongruens t.d. er mogleg på predikativet, skal det vera mogleg på personleg pronomen også. Det omvendte gjeld derimot ikkje utan vidare: Om semantisk kongruens er mogleg på personleg pronomen, treng det ikkje vera mogleg på predikativet.

Eit døme er kongruensmønstera for nokre massesubstantiv i dansk, slik desse vart beskrivne i 2.5.1. Ettersom dansk tillet semantisk kongruens på det attributive determinativet (jf. *det vodka*), skal semantisk kongruens vera mogleg også på predikativ – og det stemmer (*vodka er godt*). Som sagt er semantisk kongruens mogleg på predikativet i svensk (*vodka är gott*), så semantisk kongruens er venta også på personlege pronomen. Også det stemmer (*vodka är kanske inte nyttigt, men jag tycker om det*). Det er likevel ikkje noko problem at semantisk kongruens til vanleg ikkje går an på det attributive determinativet i svensk (altså at *det vodka er utelukka i svensk).¹⁴

Ved *det cement* går dansk altså lengre enn sine skandinaviske søstrer, jf. også Josefsson (2014b). Alle dei skandinaviske språka tillet «pannekakesettingar», altså setningar som *Vodka er godt*, *Sykling er morosamt*. I slike setningar er det nøytrum på predikativet, sjølv om subjektet iallfall ved første blick

14. Grammatikalitetsvurderingane for svensk i denne artikkelen følgjer av det Josefsson (2009, 2014a, 2014b) seier, men for sikkerheits skyld er dei dobbeltsjekkka med professor Ida Larsson (HiØ).

ser ut til å ha eit anna genus. Etter ein analyse er det tale om semantisk kongruens (t.d. Enger 2013, Haugen & Enger 2019).¹⁵ Dei hankjønns- eller ho-kjønnsorda som kan ta nøytrum på predikativet, som *sement/cement*, *vodka*, kan også ta personleg pronomen i nøytrum. I dansk har altså moglegheita for semantisk kongruens no spreidd seg til determinativet. Dette er i tråd med kongruenshierarkiet. Hierarkiet vart opphavleg formulert som ei synkron føring. Men det kan, slik Dolberg (2019) seier, nokså enkelt tilpassast eit diakront perspektiv. Prediksjonen er da at genusekspontar begynner å gå over frå syntaktisk (ev. leksikalsk) til semantisk (ev. referensiell) kongruens tidlegare, jo lengre til høgre dei ligg på hierarkiet.

Det finst fleire beslekta versjonar av kongruenshierarkiet. Köpcke et al. (2010) slår til lyd for ein meir funksjonalistisk og mindre system-intern versjon. Snarare enn å arbeide med syntaktiske kategoriar, slik Corbett gjer, arbeider dei med pragmatiske funksjonar. I staden for ‘attributiv’ set dei ‘spesifiserande’, i staden for ‘predikativ’ set dei ‘predikerande’ og i staden for pronomen set dei ‘reference-tracking’.

Dolberg (2019: 56) vil sjå denne versjonen ved sida av (og ikkje i staden for) Corbetts opphavlege versjon. Han vil ta som utgangspunkt at endringar helst skjer først der dei gjer minst «ugagn» – eller mest gagn – i språkbruken. Når personlege pronomen skiftar frå syntaktisk (leksikalsk) til semantisk (referensielt) genus, vil det etter Dolberg vera ei vinning, fordi talaren da ikkje lenger behøver hugse rett leksikalsk genus over heller lange strekk av diskursen; etter endringa kan pronomenforma følgje av eigenskapar ved referenten, som talaren uansett må ha i minnet. Ei slik vinning blir mindre viktig jo lenger vi går mot venstre i kongruenshierarkiet.

Dette blir kanskje lettare å forstå med eit svært oppkonstruert eksempel. La oss anta at vi snakkar ein – heilt fiktiv – varietet av norsk der kongruens berre kan vera syntaktisk; der altså *sjefen* må visast til med *han*, for eksempel. La oss vidare anta at sjefen vår er ei dame som vi kjenner rimeleg godt, og som heiter *Eva*, og Eva vil vi naturleg nok elles vise til med *ho*. Om vi står og snakkar om sjefen vår og val av personleg pronomen berre kan vera strengt syntaktisk, må vi dermed hugse om vi for eit stykke tid sidan omtalte sjefen som nettopp *sjefen* eller som *Eva* (eller *dama*, *historikaren*, *dette kloke mennesket* ...), for rett val av pronomenet avheng av det. Om val av personleg pronomen derimot er

---

15. For andre innfallsvinklar, sjå t.d. Josefsson (2014a) og Wechsler (2013) med vidare referansar.

semantisk, så er ikkje problemet like stort, fordi vi uansett må hugse kven vi taler om, og da følgjer pronomenet av seg sjølv.

Det kan vera til gagn å knyte kongruenshierarkiet til grammatikalisering, og dermed til tettheit av grammatiske relasjonar. Ein av Lehmanns (2015: 131) parametrar for grammatikalisering er nemleg tettheit, «bondedness» («the degree to which it [eit teikn] depends on, or attaches to, such other signs»). Relasjonen mellom eit substantiv og det føresette attributive determinativet¹⁶ er «tettare» enn relasjonen mellom eit substantiv og eit predikativt adjektiv, og den relasjonen er i sin tur tettare enn den mellom eit substantiv og eit personleg pronomen. Attributive element er innanfor NP, og som nemnt er syntaksen i regelen tettare, meir mekanisk i frasen enn i setninga. Omvendt er relasjonen mellom eit pronomen og antesedenten «lausare»; pronomenkongruens kan jo krysse setningsgrenser. Så er også semantisk kongruens meir karakteristisk for pronomen.

Ein beslekta «parameter» for Lehmann (2015: 131) er syntagmatisk variabilitet; høvet til å flytte rundt på eit teikn innanfor ein konstruksjon. Dette stemmer også med kongruenshierarkiet. Attributivt determinativ heng tettare i hop med substantivet enn det predikativet gjer, til dømes. Relasjonen mellom substantiv og suffiks er «tettare» enn nokon relasjon i Corbetts opphavlege hierarki. Suffikset lyt komma rett etter stammen; ikkje noko anna kan komma imellom.¹⁷

Eit argument for å sjå kongruenshierarkiet i eit grammatikaliseringsperspektiv har å gjera med semantisk reduksjon. Etter Heine (2003: 583) er semantisk reduksjon den sentrale faktoren bakom grammatikalisering. Kanskje er det nyttig å tenke på semantisk reduksjon som reduksjon av uvisse (altså ved hjelp av omgrepet entropi). Jo mindre overraskande X er, jo mindre informasjonsverdi har X. Sjå på eksempla i 42–44:

42) *Bilen står framfor huset. Den er faktisk rosa.*

43) *Bilen står framfor huset. Det er faktisk rosa.*

44) *Den bilen som står framfor huset, er faktisk rosa.*

16. Det kan vera skilnader mellom føresett og etterstilt attributiv på dette punktet. Eg fokuserer på føresette attributiv, det vanlege i norsk. Etter Haugen (2012) har etterstilt attributiv meir til felles med predikativ.

17. At talarar hugsar suffikset saman med substantivet, verkar meir enn sannsynleg, iallfall for nokre substantiv. Eit anekdotisk eksempel er *røkla*, som iallfall for ein del nordmenn berre finst i bestemt form eintal. I den motsette enden av det reviderte kongruenshierarkiet står pronomen, og pronomen blir neppe lagra i det mentale leksikonet saman med kvart einskilt substantiv. I sin kanoniske funksjon står nemleg pronomen ikkje rett ved, men i staden for nomen. Dette opnar for semantisk kongruens.

I 42 står *den* i motsetnad til *det*. I 44 står ikkje *den* i motsetnad til *det* på same måten, ettersom *det bilen er ugrammatisk. Med andre ord fortel *den* i 42 at talaren snakkar om bilen, mens *den* i 44 berre fortel at det ordet som følgjer, sannsynlegvis er av felleskjønn og står i bestemt form. Informasjonsverdien er slik sett mykje større for det første *den*, altså når ordet er brukt pronominalt (44). Det første *den* (som er brukt pronominalt) kan dessutan få trykk; det andre *den* (som er brukt determinativt, 44) kan neppe det. Dette tyder på at eit attributivt determinativ har mindre informasjonsverdi enn eit personleg pronomen.

Suffikset har ein enda lågare informasjonsverdi enn determinativet (jf. også Dahl 2010: 123); suffikset kan ikkje få trykk i norsk (anna enn meta-språkleg). Suffikset er òg meir «bonded», som er ein av Lehmanns (2015: 131) parametrar for grammatikalisering, som nemnt.

Da han la fram hierarkiet, nemnte Corbett (1979: 217) at det ikkje passa heilt med dei syntaktiske modellane som var gjengs den gongen, og han foreslo at det var eit uavhengig drag ved naturlege språk. Det verkar ikkje så tiltalande. Dolberg (2019: 56) seier at i eit diakront perspektiv har hierarkiet ikkje så mykje forklaringskraft; det predikerer fint kva vi kan vente oss, men seier lite om kvifor.

Om hierarkiet kan koplast til noko anna, blir denne ulempa bøtt på. I seinare år har mange språkforskarar begynt å sjå slike «føringar» som kongruenshierarkiet er, mindre som føringar på moglege synkrone grammatikkar og meir som føringar på diakrone endringar. Dette synet har gjerne vore knytt til funksjonalistisk orienterte forskarar (t.d. Timberlake 2003, Evans & Levinson 2009), men det blir også hevda av generative forskarar (t.d. Anderson 2016, Ackerman under arbeid). Ved ein slik innfallsvinkel blir noko av børa ved å forklare overført frå synkronien til diakronien. Haspelmath (1999: 205) seier det elegant: “a linguist who asks ‘Why?’ must be a historian”¹⁸

At kongruenshierarkiet kan ha å gjera med grammatikalisering, er kjent frå før (sjå Lehmann 1982, 2016 og Jobin 2004). Ideen er at kongruenshierarkiet har å gjera med «tettheit» i grammatiske relasjonar og med grammatikalisering, og at grammatiske relasjonar generelt er «tettare» innanfor ordet enn innanfor frasen, og tettare innanfor frasen enn utanfor.

Etter Lehmann (1982) er det ei unidireksjonal rørsle frå semantisk til syntaktisk kongruens (og altså ikkje andre vegen). Det som tek til som

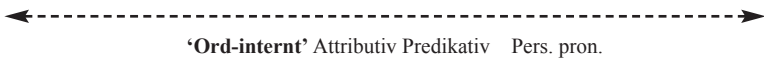
18. Enda så elegant dette er sagt, er det kanskje ikkje *heile* sanninga. Også psykolingvistar og sosiolingvistar prøver å svara på kvifor-spørsmål – men dei treng ikkje plent gi diakrone svar. Kanskje er poenget snarare at språket – i det minste til ein viss grad – blir sett på som ein prosess snarare enn eit fiks ferdig system/produkt.

semantisk kongruens, kan bli «syntaktisert» og mindre meiningsfullt, mens endringar andre vegen helst ikkje skal skje. Semantisk reduksjon (bleiking) er eit vanleg kjenneteikn på grammatikalisering, og eit anna er auka obligatorikk. Begge desse kriteria stemmer på syntaktisk mot semantisk kongruens.¹⁹

3.2 Ein ekstra knagg?

Enger (2018) gjorde framlegg om å modifisere hierarkiet. Iallfall for nokre føremål kunne det verke tenleg å utvide det med ein ekstra «knagg» som er sett i feit skrift i (45).

45) Eit modifisert kongruenshierarki

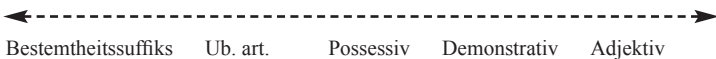
Å berre setta inn ein ekstra 'knagg' kan verke problematisk; knaggen treng uavhengig motivasjon. Denne motivasjonen kan likevel hentast frå «tetttheit» og frå grammatikaliseringsteori, så det problemet er ikkje så stort.

Ei større innvending er at det no kan sjå ut til at ord-interne element kongruerer. Det er riktignok langt frå nytt å tala om ord-interne kongruens ved blant anna bestemtheitssuffiks i nordisk (sjå t.d. Borgstrøm 1973: 79 eller Stolz 2007), og som nemnt i 2.2 finst det teoretiske argument for å tru at talarar vil rekne suffiks som genusmarkørar så lenge dei korrelerer 100 % med «skikkelege» genuseksponentar. Eit mindre aprioristisk argument er at andrespråksinnlærarar nok stør seg særleg til suffikset dei skal lære seg genus, ifølgje Ragnhildstveit (2017, 2018). Ragnhildstveit (2017: 253, 2018: 178) lanserer ein svært nyttig «signalvaliditetsakse», som i 46.

46) Signalvaliditetsaksen

Høg signalvaliditet

Låg signalvaliditet

Ideen er at for den som skal lære seg norsk, er suffikset i bestemt form eintal eit betre «signal», med andre ord ein betre indikator, for genus enn ubestemt artikkel (determinativ), som i sin tur er ein betre indikator enn possessivet, som i sin tur er ein betre indikator enn m.a. adjektivet.

19. Wechsler (2009) føretrekker termen «grammatisk kongruens» framfor «syntaktisk».

Det å lære rett genus på ord er – iallfall til dels – å lære det Ragnhildstveit (2017, 2018) omtaler som relasjonar mellom form og form. Talarane må til dømes lære seg at *ei* korrelerer med *mi* og med *jente, dame, kone...* osv. Eit viktig poeng både i ein del funksjonalistiske studiar av språklæring (som Bates & MacWhinney 1987, Ragnhildstveit 2017) og ein del såkalla «autonom morfologi» (som Carstairs-McCarthy 1994, Maiden 2018) er at det å lære eit språk ikkje berre handlar om å lære relasjonar mellom form og funksjon, men at det også handlar om å lære relasjonar mellom former og andre former. Mellom andre Fuchs (2019) hevdar genus forenkler «lexical retrieval», altså det å finne att ord i leksikonet.

Ragnhildstveit peiker ikkje sjølv på likskapen mellom signalvaliditetsaksen hennar og Corbetts kongruenshierarki, og naturleg nok, særleg ikkje på den versjonen som er foreslått i 45, men det gjer ikkje likskapen mindre interessant. Når suffikset får slik ein sentral plass for andrespråksinnlærarar, er det kanskje også fordi evidens frå kongruens er mindre salient og meir abstrakt; det å trekke inn evidens frå kongruens krev eit meir subtile resonnement enn det å sjå på endinga (Carstairs-McCarthy 1994: 766). Kanskje er det noko av grunnen til at også norskspråklege barn typisk lærer seg suffiksa for bestemt eintal lenge før dei lærer rett form av tilhøyrande ord, som vist av m.a. Westergaard & Rodina (2015, 2016). Om ein skulle velja å godta eit slikt modifisert kongruenshierarki, er dette argument for at hierarkiet kan koplast ikkje berre til diakroni, men også til språkinnlæring og til psykolingvistiske mekanismar – slik også Dolberg går ut frå i si fortolking av Köpcke et al.

Likevel kan det hende det modifiserte hierarkiet i 45 er noko av ei avsporing. Poenget er ikkje om suffiksa kongruerer i streng forstand; poenget er at vi står overfor ei vanleg utviklingslinje, diakront, og at det kan tenkast psykolingvistiske årsaker. Føremålet med denne artikkelen er berre å knyte utviklingsdrag i det skandinaviske genussystemet til meir velkjende utviklingslinjer i språkhistoria. Ei linje har å gjera med grammatikalisering, men denne linja er ikkje så enkel som eg hittil har gitt inntrykk av.

3.3 Frå syntaktisk til semantisk kongruens?

Som sagt hevdar Lehmann at ei utvikling frå semantisk til syntaktisk kongruens kan reknast som grammatikalisering, og det er rimeleg nok. Men ettersom Lehmann reknar grammatikalisering som unidireksjonal, blir det eit problem at utviklingar frå syntaktisk til semantisk kongruens også finst.

Syntaktisk kongruens kan bli «semantisert», og det skjer til dømes når dei såkalla pannekakesetningane oppstår. Til dømes har det eldre kongruensmøns-

teret *graute* er god ein gong i tida fått konkurranse frå det nyare *graute* er godt, som så har danka ut den eldre varianten. Utviklinga ser ut til å gå frå eit steg der berre tradisjonell kongruens var mogleg (steg I) via eit steg der begge delar var moglege (II), til eit steg der berre nøytrum er mogleg (III). Utviklinga frå II til III kan godt beskrivast som grammatikalisering, men utviklinga frå I til II kan ikkje det, etter nøyaktig same kriterium (semantisk svekking/styrking, valfridom). Det ville ikkje vera noko stort problem om det fanst nokre få unntak frå ein så sterk empirisk hypotese som unidireksjonalitetshypotesen (Haspelmath 2004), men resemantisering er heller vanleg ved genussystem (sjå Corbett 1991).

Dette problemet ser eg inga god løysing på, men kanskje er spørsmålet feil stilt. Ein kan nemleg spørja om eit språk som har kongruens, men som ikkje har rom for semantisk kongruens, i det heile er mogleg utanfor skrivebordet. Med andre ord: Finst eit språk som berre har syntaktisk og ikkje semantisk kongruens? I ein epost (til forfattaren, dagsett 5. februar 2014) skreiv Grev Corbett at eit slikt språk, etter det han kjente til, ikkje fanst, og at det vel var teoretisk tenkjeleg, men – meinte han – berre teoretisk. Etter Corbetts syn i same meldinga heng mykje på korleis ein oppfattar pronomen. I denne artikkelen legg vi som nemnt til grunn at pronomen kongruerer. Pronomen vil stundom stå langt frå antesedenten. 47 er eit konstruert døme:

47) *Det er nokon eg gjerne vil du skal treffe; faktisk den beste sjefen av alle dei eg har opplevd, og eg har opplevd mange. Og her kjem ho jammen, Eva Jakobsson.*

Det er ikkje heilt klart om pronomenet *ho* her blir brukt deiktisk, eller om det kongruerer semantisk (referensielt) med *den beste sjefen*. Faktisk kan talar og tilhøyrar oppfatte dette ulikt, men det gjer ikkje noko for kommunikasjonen. Etter Corbett er dette ein stad der semantisk kongruens kan «byrja».

Om dette er rett tenkt, så kan spørsmålet om korleis resemantisering skjer, vera feil stilt, i den forstand at det kanskje ikkje finst noko språk eller språksteg der semantisk kongruens er *heilt* utelukka. Moglegheita ligg alltid latent i språkbruken, og systemet kan til sjuande og sist ikkje heilt isolerast frå språkbruken.

Dette resonnementet er tentativt, men grammatikalisering er til sjuande og siste ein type språkendingar blant mange, og ikkje alle endringar har same grunn. Da er semantisk bleiking knytt til grammatikalisering – som er ein type strukturelt motivert språkending blant mange – mens resemantisering har å gjera med andre faktorar. Og når det skjer resemantisering, så er det ved pronomen det skjer først, og det er i det minste i tråd med kongruenshierarkiet.

4. Konklusjonar

Det er likheiter mellom ei endring i oslomålet og mykje annan skandinavisk på eine sida og ei endring i istrorumensk på hi. I begge tilfelle er eit suffiks «siste spor» etter eit gammalt genus som elles er på veg ut. Parallellen er neppe tilfeldig, for det finst andre skandinaviske og romanske eksempel som også indikerer at suffikset er meir «motstandsdyktig» mot endringar enn det tilhøyrande ord er.

Det er likevel også slik at andre tilhøyrande ord oppviser ulik grad av resistens mot endringar. Det kan koplast til kongruenshierarkiet (Corbett 1979, 2006; Köpcke et al. 2010).

I tråd med Lehmann (1982), Jobin (2004) og Köpcke et al. (2010) har eg prøvd å relatere kongruenshierarkiet til grammatikalisering. Dei kongruensmåla der det er minst fleksibilitet, er dei som er tettast knytte til kontrolløren. I kjølvatnet av Dolberg (2019) og Ragnhildstveit (2017, 2018) har eg også forsøkt å relatere hierarkiet til meir psykologvistiske faktorar. Det er mykje å vinne på å «frikople» kongruensen ved pronomen frå det leksikalske genuset til substantivet, men lite å vinne ved attributiv.

Det «kostar» nok enda mindre å hugse rett affiks for eit substantiv enn å hugse rett attributiv. Affiksa blir lærte tidlegare enn kongruensmål, både av S1- og S2-talarar, noko som kan henge saman med at dei krev eit lågare abstraksjonsnivå. At dei så held seg betre, gjer det freistande å sitere eit gammalt slagord frå norsk arbeidsliv – «først inn, sist ut». Også dei andre kongruensmåla – attributiv, predikativ, pronomen – varierer med omsyn til «resistens» mot diakon endring, alt etter kor tett dei er knytte til kontrolløren.

At bøyingsklassar kan vera forbløffande stabile, er elles vel kjent også frå andre delar av språkhistoria: Ved norske verb er det til dømes slik at person- og numeruskongruens er borte, enda slik kongruens tente eit «vettug» føremål, mens bøyingsklassane, som ein gjerne meiner ikkje er godt for noko, har vore sær stable.

Eit føremål med artikkelen har vore å knyte utviklingsdrag i det skandinaviske genussystemet til meir velkjende utviklingslinjer i språkhistoria. Om vi legg større vekt på språkhistoria og på språkhistoriske faktorar, er det mindre irriterande at det kan vera usikre tilfelle, synkront. Om vi alltid insisterer på ei anten/eller-tenking i dei synkrone analysane, risikerer vi at likskapar og generaliseringar ikkje blir fanga inn i analysane. Ved å trekke inn hierarki, som opnar for gradvise overgangar, og ved å sjå på språkhistoria kan vi kanskje unngå nokre av vanskanene.

Litteratur

- Ackerman, Farrell (under arbeid). Multiple exponence in the light of Item and Pattern morphology. Manuskript, UCSD.
- Anderson, Stephen R. 2016. Synchronic versus Diachronic Explanation and the Nature of the Language Faculty. *Annual Review of Linguistics* 2016-2, 11–31.
- Bates, Elizabeth & Brian MacWhinney. 1989. Functionalism and the Competition Model. I Brian MacWhinney & Elizabeth Bates (red.): *The Crosslinguistic Study of Sentence Processing*. Cambridge: Cambridge University Press, 3–76.
- Borgstrøm, Carl Hj. 1973. *Innføring i sprogvidenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Boye, Kasper & Peter Harder. 2012. A Usage-Based Theory of Grammatical Status and Grammaticalization. *Language* 88-1, 1–44.
- Busterud, Guro, Terje Lohndal, Yulia Rodina og Marit Westergaard. 2020. Hvor mange genus er det i Trondheims-dialekten? *Maal og Minne* hefte 2, 1–37.
- Bybee, Joan. 2003. Mechanisms of change in grammaticization. I Janda, Richard D. & Brian D. Joseph (eds.): *Handbook of Historical Linguistics*. Oxford: Blackwell, 602–624.
- Börjars, Kersti & Pauline Harries. 2008. The Clitic-Affix Distinction, Historical Change, and Scandinavian Bound Definiteness Marking. *Journal of Germanic Linguistics* 20-4, 289–350.
- Carstairs-McCarthy, Andrew. 1992. *Current Morphology*. London: Routledge.
- Carstairs-McCarthy, Andrew. 1994. Inflection Classes, Gender, and the Principle of Contrast. *Language* 70-4, 737–788.
- Conzett, Philipp, Hilde Sollid & Åse Mette Johansen. 2011. Genus og substantivbøying i nordnorske språkkontaktområder. *Nordand: nordisk tidskrift for andrespråksforskning* 6-1, 35–71.
- Corbett, Greville G. 1979. The agreement hierarchy. *Journal of Linguistics* 15-2, 203–224.
- Corbett, Greville G. 1991. *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Corbett, Greville G. 2006. *Agreement*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Corbett, Greville G. 2007. Canonical Typology, Suppletion, and Possible Words. *Language* 83-1, 8–42.
- Corbett, Greville G. & Sebastian Fedden. 2016. Canonical gender. *Journal of Linguistics* 52-3, 495–531.
- Cornips, Leonie, & Frans Gregersen. 2011. Comparative studies of variation in the use of grammatical gender in the Danish and Dutch DP in the speech

- of youngsters: Free versus bound morphemes. I Blom, Elma, Leonie Cornips & Jeannette Schaeffer (eds): *Cross-linguistic Influence in Bilingualism: In honor of Aafke Hulk*. Amsterdam: John Benjamins, 101–125.
- Dahl, Östen. 1999. Elementary gender distinctions. I Unterbeck et al., 577–593.
- Dahl, Östen. 2010. *Grammaticalization in the North*. Stockholm: Department of Linguistics, Stockholm University.
- Dolberg, Florian. 2019. *Agreement in Language Contact*. Amsterdam: Benjamins.
- Enger, Hans-Olav 2004a. On the relation between gender and declension: a diachronic perspective from Norwegian. *Studies in Language* 28-1, 51–82.
- Enger, Hans-Olav 2004b. Tre endringer i det skandinaviske genussystemet i lys av grammatikaliseringsteori. *Arkiv för nordisk filologi* 119, 125–147.
- Enger, Hans-Olav. 2013. Scandinavian pancake sentences revisited. *Nordic Journal of Linguistics* 36-3, 275–301.
- Enger, Hans-Olav. 2015. When friends and teachers become hybrids. I Fleischer, Jürg, Elisabeth Rieken & Paul Widmer (eds.): *Agreement from a Diachronic Perspective*. Berlin: Mouton de Gruyter, 215–235.
- Enger, Hans-Olav. 2018. Why traces of the feminine survive where they do, in Oslo and Istria. I Bonami, Olivier, Gilles Boyé, Georgette Dal, Hélène Giraud & Fiammetta Namer (eds.): *The lexeme in descriptive and theoretical morphology*. Berlin: Language Science Press, 235–255.
- Enger, Hans-Olav & Greville G. Corbett. 2012. Definiteness, Gender, and Hybrids: Evidence from Norwegian Dialects. *Journal of Germanic Linguistics* 24-4, 287–324.
- Epps, Briana van & Gerd Carling. 2017. From three genders to two: the sociolinguistics of gender shift in the Jämtlandic dialect of Sweden. *Acta Linguistica Hafniensia* 49-1, 53–84.
- Evans, Nicholas & Stephen C. Levinson. 2009. The myth of language universals: Language diversity and its importance for cognitive science. *Behavioral and Brain Sciences* 32-5, 429–449.
- Fretheim, Thorstein. 1985 [1976]. Er bokmålet tvekjønnet eller trekjønnet? Trykt opp i Jahr, Ernst Håkon & Ove Lorentz (utg.): *Morfologi/Morphology*. Oslo: Novus, 99–102.
- Fuchs, Zuzanna. 2019. Facilitative use of grammatical gender: Comparing heritage speaker groups. Innlegg ved workshopen “Gender in heritage languages and in grammar change” CAS/Leangkollen, oktober 2019.
- Faarlund, Jan Terje. 2009. On the history of definiteness marking in Scandinavian. *Journal of Linguistics* 45-3, 617–639.

- Gregersen, Frans, Leonie Cornips & Ditte Boeg Thomsen. 2021. The Acquisition of Grammatical Gender of Determiners in Danish Monolingual and Bilingual Children: An Experimental Study. *Journal of Germanic Linguistics* 33-2, 147–178.
- Haiman, John. 1994. Ritualization and the development of language. I Pagliuca William (ed.): *Perspectives on Grammaticalization*. Amsterdam: John Benjamins, 3–28.
- Halmøy, Madeleine. 2016. *The Norwegian Nominal System: A Neo-Saussurean Perspective*. Berlin: de Gruyter Mouton.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft. 2011. *Grammatik over det danske sprog I*. Copenhagen: Det danske Sprog- og Litteraturselskab/Syddansk Universitetsforlag.
- Haspelmath, Martin 1999. Optimality and diachronic adaptation. *Zeitschrift für Sprachwissenschaft* 18-2, 180–205.
- Haspelmath, Martin. 2004. On directionality in language change with particular reference to grammaticalization. I Fischer, Olga, Muriel Norde & Harry Perridon (eds.): *Up and down the cline. The nature of grammaticalization*. Amsterdam: John Benjamins, 17–44.
- Haug, Dag Trygve Truslew & Tatiana Nikitina. 2016. Feature sharing in agreement. *Natural Language and Linguistic Theory* 34-3, 865–910.
- Haug, Kristin Nordbø. 2019. Kor held -a seg lengst, og er han genusmarkør? – Ei undersøking av suffiksbruken på bunden form eintal i oslomålet. MA-oppgåve, UiO. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/73223>
- Haugen, Tor Arne. 2012. Postnominale attributt ≈ predikativ. I Enger, Hans-Olav, Jan Terje Faarlund & Kjell Ivar Vannebo (red.): *Grammatikk, bruk og norm: festskrift til Svein Lie*. Oslo: Novus, 115–133.
- Haugen, Tor Arne & Hans-Olav Enger. 2019. The semantics of Scandinavian pancake constructions. *Linguistics* 57-3, 531–575.
- Heine, Berndt. 2003. Grammaticalization. I R.D. Janda & B.D. Joseph (eds.): *The handbook of historical linguistics*. Oxford: Blackwell, 575–601.
- Hockett, Charles F. 1958. *A Course in Modern Linguistics*. New York: Macmillan.
- Holmes, Phil & Tom Lundskaer-Nielsen. 2010. *Danish: A Comprehensive Grammar*. 2nd edn. London: Routledge.
- Hopper, Paul & Elizabeth Closs Traugott. 2003. *Grammaticalization*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press.

- Jacobsen, Henrik Galberg. 2019. Yngre nydansk. I Hjorth, Eva m.fl. (utg.): *Dansk sproghistorie, bind 3: Bøjning og bygning*. Aarhus: Det danske sprog- og litteraturselskab og Aarhus Universitetsforlag, 93–112.
- Jobin, Bettina. 2004. *Genus im Wandel. Studien zu Genus und Animatizität*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Josefsson, Gunlög. 2009. Peas and pancakes. On apparent disagreement and (null) light verbs in Swedish. *Nordic Journal of Linguistics* 32-1, 35–72.
- Josefsson, Gunlög. 2014a. Scandinavian gender and pancake sentences: A reply to Hans-Olav Enger. *Nordic Journal of Linguistics* 37-3, 431–449.
- Josefsson, Gunlög. 2014b. Pancake sentences and the semanticization of formal gender in Mainland Scandinavian. *Language Sciences* 43, 62–76.
- Kristoffersen, Kristian E. 2000. Ordklassane pronomer og determinativ – kor gode er argumenta for å skilje dei i norsk?. *Maal og Minne* 2000-2, 181–194.
- Kürschner, Sebastian. 2016. Die Interaktion von Deklinationsklasse und Genus in oberdeutschen Dialekten. I Andreas Bittner & Constance Spieß (utg.): *Formen und Funktionen. Morphosemantik und grammatische Konstruktion*. Berlin: De Gruyter, 35–60.
- Köpcke, Klaus-Michael, Klaus-Uwe Panther & David Zubin. 2010. Motivating grammatical and conceptual gender agreement in German. I Schmid, Hans-Jörg & Susanne Handl (eds.): *Cognitive Foundation of Linguistic Usage Patterns*. Berlin /New York: De Gruyter Mouton, 171–194.
- Lahiri, Aditi, Allison Wetterlin & Elisabet Jönsson-Steiner. 2005. Lexical specification of tone in North Germanic. *Nordic Journal of Linguistics* 28-1, 61–96.
- Larsen, Amund B. 1907. *Kristiania bymaal*. Kristiania [=Oslo]: Cammermeyer.
- Ledgeway, Adam. 2018. The Romanian Definite Article in a Comparative Romance Perspective. I Dragomirescu, Adina, Alexandru Nicolae, Camelia Stan & Rodica Zafiu (red.): *Sintaxa ca mod de a fi. Omagiu doamnei profesoare Gabriela Pană Dindelegan, la aniversare*. București: Editura Universității din București, 231–247.
- Lehmann, Christian 1982. Universal and typological aspects of agreement. I Seiler, Hansjakob & Franz Josef Stachowiak (eds.): *Apprehension: Das sprachliche Erfassen von Gegenständen, Teil II: Die Techniken und ihr Zusammenhang in Einzelsprachen*. Tübingen: Gunter Narr, 201–268.
- Lehmann, Christian. 2015. *Thoughts on Grammaticalization*. 3rd revised ed. Berlin: Language Science Press.

- Lehmann, Christian. 2016. Grammaticalization and automation. Innlegg ved 23. LIPP-Symposium «Grammatikalisierung in interdisziplinärer Perspektive». Internationale Konferenz der Graduiertenschule Sprache & Literatur München.
- Lohndal, Terje & Marit Westergaard. 2021. Grammatical Gender: Acquisition, Attrition, and Change. *Journal Of Germanic Linguistics* 33-1, 95–121.
- Loporcaro, Michele. 2016. Noun inflection and gender in Romanian. Presentasjon ved den syttande internasjonale morfologikonferansen (IMM 17), Wien.
- Loporcaro, Michele. 2018. *Gender from Latin to Romance: History, Geography, Typology*. Oxford: Oxford University Press.
- Lødrup, Helge 2011. Hvor mange genus er det i Oslo-dialekten? *Maal og Minne* 2011, hefte 2, 120–136.
- Lødrup, Helge. 2016. Dekanus er i sentrum og sjekker larynks: Lærde substantiver med definitttolking i norsk. *Maal og Minne* 2016, hefte 2, 31–50.
- Lødrup, Helge & Marianne Hobæk Haff. 2020. Hvorfor er Berit farmasøyt mens Brigitte er *pharmacienne*? Om kjønns spesifikke betegnelser for yrker og funksjoner i norsk og fransk. *Oslo Studies in Language (OSLa)* 11-2, 269–281.
- Maiden, Martin. 2016a. Ch. 8: Romanian, Istro-Romanian, Megleno-Romanian, and Aromanian. I Ledgeway, Adam & Martin Maiden (eds.): *The Oxford Guide to the Romance Languages*. Oxford: Oxford University Press, 91–125.
- Maiden, Martin. 2016b. Inflectional morphology and gender in Romanian. Why Romanian only has two genders, and how it might yet acquire a third. Presentasjon ved den syttande internasjonale morfologikonferansen (IMM 17), Wien.
- Maiden, Martin. 2016c. The Romanian alternating gender in diachrony and synchrony. *Folia Linguistica Historica* 37, 111–144.
- Maiden, Martin. 2016d. The death of the *genus alternans* in Istro-Romanian. Manuskript, Trinity College, Oxford.
- Maiden, Martin. 2018. *The Romance Verb: Morphomic Structure and Diachrony*. Oxford: OUP.
- Nau, Nicole. 2011. Declension classes in Latvian and Latgalian: Morphemics vs. Morphophonology. *Baltic Linguistics* 2, 141–177.
- Opsahl, Toril. 2009. “Egentlig alle kan bidra”: En samling sosiolingvistiske studier av strukturelle trekk ved norsk i multietniske ungdom. msmiljøer i Oslo. Ph.d.-avhandling, UiO. Oslo.

- Opsahl, Toril. 2021. Dead, but Won't Lie Down? Grammatical Gender among Norwegians. *Journal of Germanic Linguistics* 33-1, 122–146.
- Papazian, Eric. 1978. Han og ho – eit uromantisk oversyn over formene av desse to pronomena og bruken av dei i norsk. I Hoff, Ingeborg (red): *På leit etter ord: Heidersskrift til Inger Frøyset*. Oslo: Universitetsforlaget, 235–82.
- Parkkonen-Østtveit, Lotta. 2011. Genus ved nyord i norsk. MA-oppgåve, UiO. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/26735>
- Ragnhildstveit, Silje. 2017. Genus og transfer når norsk er andrespråk. PhD-avhandling, UiB.
- Ragnhildstveit, Silje. 2018. Genusmarkering i norsk som andrespråk er styrt av genusmarkørens signalvaliditet. *Nordand* 13-2, 168–191.
- SAG: Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson. 1999. *Svenska Akademiens Grammatik, bind 2: Ord*. Stockholm: Norstedts.
- Sollid, Hilde, Philipp Conzett & Åse Mette Johansen. 2014. Gender and noun inflection: The fate of 'vulnerable' categories. I Braunmüller, Kurt, Steffen Höder & Karoline Köhl (eds): *Stability and Divergence in Language Contact*. Amsterdam: John Benjamins, 179–205.
- Stolz, Thomas 2007. Word-internal agreement. *Sprachtypologie und Universalienforschung STUF* 60-3, 219–251.
- Timberlake, Alan 2003. Review of Corbett: Number and Senft: Systems of Nominal Classification. *Journal of Linguistics* 39-1, 189–195.
- Unterbeck, Barbara. 1999. Gender: new light on an old category. I Unterbeck et al., xv–xlvi.
- Unterbeck, Barbara et al. Eds. 1999. *Gender in Grammar and Cognition*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Uță, Oana & Martin Maiden. 2020. Trends in noun plural formation in Istro-Romanian. Innlegg ved online-konferansen “20th International Conference of the Department of Linguistics: Romanian Language – Modernity and Continuity in Linguistics Research”, 20.–21. november, Universitetet i București.
- Wechsler, Stephen. 2009. Agreement Features. *Language and Linguistics Compass* 3-1, 384–405.
- Wechsler, Stephen. 2013. The Structure of Swedish *Pancakes*. I Hofmeister, Philip & Elisabeth Norcliffe (eds.): *The Core and the Periphery: Data-Driven Perspectives on Syntax Inspired by Ivan A. Sag*. Stanford: CSLI Publications, 71–98.
- Westergaard, Marit & Yulia Rodina. 2015. Grammatical gender in Norwegian: Language acquisition and language change. *Journal of Germanic Linguistics* 27-2, 147–189.

- Westergaard, Marit & Yulia Rodina. 2016. Hvor mange genus er det i Tromsø-dialekten? *Maal og Minne* 2016-2, 159–189.
- Wiggen, Geirr. 1990. Oslo bymål. I Jahr, Ernst Håkon (red.): *Den store dialektboka*. Oslo: Novus, 178–186.
- Wurzel, Wolfgang Ullrich. 1986. Die wiederholte Klassifikation von Substantiven: Zur Entstehung von Deklinationsklassen. *Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung* 39-1, 76–96.
- Zwicky, Arnold. M & Geoffrey Pullum. 1983. Cliticization vs. inflection: English N'T. *Language* 59-3, 502–513.
- Åfarli, Tor A. & Terje Lohndal. 2015. Genus vs. bøyingsklasse? Presentasjon ved MONS (Møte om norsk språk) 16, Kristiansand, november 2015.

Summary

In the Oslo dialect of Norwegian, the definite singular suffix *-a* is a ‘last trace’ of the feminine, long after other traces are lost on associated words (except for pronouns). There are parallels in other Norwegian dialects, in Swedish and in Istro-Rumanian.

The suffix is a bound element, unlike the gender exponents proper. It is learnt first, perhaps because it takes less abstraction to learn it. Even if the suffix cannot count as an exponent of gender in the strict sense, it may be a good indicator.

The development is discussed with respect to Corbett’s agreement hierarchy and grammaticalisation theory. Elements are more ‘resistant’ towards change the tighter their relation is to the controller, i.e. the more bound they are. Suffixes are most resistant, but there are also differences between the gender exponents proper. The different degrees of resistance correlate with the agreement hierarchy, which relates to grammaticalisation (and to some extent, they correlate with Ragnhildstveit’s hierarchy of signal validity).

Hans-Olav Enger
Universitetet i Oslo
Institutt for lingvistiske og nordiske studium
Postboks 1102 Blindern
NO-0317 Oslo
h.o.enger@iln.uio.no